

»Dvosmerna cesta ustvarjalne in duhovne menjave«

Aleš Debeljak: *Atlantski most*,
Aleph 61, Ljubljana 1998

Komu je lahko knjiga, ki izide kot zbirka uvodnih esejev (spremnih besed), sploh namenjena? Bralcem teh istih del? Ob dejstvu, da so si prav ti omenjene študije že lahko prebrali, preostane še molčeča večina nepoučenih oziroma delno poučenih, ki si knjigo po mili volji lahko izvolijo kot napotilo k obravnavanim prevodom, če ne celo kot nadomestek zanje. Kdo vse bi še lahko posegel po knjigi te vrste? Verniki književnosti? Verniki Amerike? Verniki informiranosti? Ob tako naperjeni

osti se zdi, da mora zbirka svoj obstoj v samostojni obliki opravičiti z argumentom, da prispevki, zbrani v novo celoto, presegaajo seštevek posameznih esejev, ki bi jih lahko z nekaj truda naberkovali iz prevodov ameriških avtorjev v zadnjih desetih letih.

Pa je temu res tako? Bralec, ki si bo priznal, da (še) ne ve vsega, in se sproščeno zaupal vodstvu po daljnem kontinentu, zagotovo lahko uživa v panorami, ki se zarisuje pred njim in ki bi se v bolj provizoričnih okoliščinah verjetno zbrisala. Še posebej ob dejstvu, da so spremne besede izhajale v daljših časovnih razmikih. Dodaten manevrski prostor pa avtorju zagotavlja tudi sklicevanje na zunajtekstualnost, ki prepričljivi interpretaciji teksta zagotavlja esejistično širino. Poleg tega je Debeljakov posel vodnika dovolj raznolik in mestoma celo zanese-njaški. Tisti, ki skupaj z avtorjem sodijo med tako imenovane »bralce po poklicu«, morda ne bodo naleteli na prav mnogo novega, žalujočim ostalim pa se *Atlantski most* lahko priporoči kot prvo ali eno od prvih uvajanj v literaturo Novega sveta.

Ob tem morda velja uvodno opozorilo, da k celoviti podobi ameriške književnosti manjka še lepo število avtorjev, saj so tudi eseji, čeprav gre za reprezentativne avtorje, izbrani pač po drugem ključu. »Zato tukajšnji izbor na neki način odseva tudi sicer fragmentarno, a kljub temu realno obstoječo potrebo slovenskega knjižnega trga, kolikor jo je mogoče dešifrirati iz programa založb, za katere so bili eseji prvotno napisani.« Debeljakova popolnoma osebna izbira bi vključila vsaj še Paula Austerja, čeprav za ljubezen na prvi

pogled zadošča šest različnih Amerik, ki se izrišejo na 135 straneh. Edini ne-ameriški, vendar še vedno angleško pišoči avtor (Salman Rushdie) pa prav s prirojenim kozmopolitizmom po svoje zaokrožuje temo o specifičnih kulturnih tradicijah v luči multikulturalnosti.

Atlantski most, »odprta dvosmerna cesta ustvarjalne in duhovne menjave«, je vzpostavljen. V katero smer pa piha veter? Od vzhoda proti zahodu, ali v obratni smeri glede na vrtenje rodnega planeta? Pri avtorjih ameriške metafikcije sicer opazamo značilno fascinacijo z vsem častivrednim, kar ima ponuditi Stari svet, vendar so reference na zastrašujočo veličino Izročila zgolj površinske, celo frivolne. Še pomenljivejši pa je modus vivendi avtorjev, ki ukinjajo evropsko mitologijo navdiha. Literarne salone in kavarne zamenjajo *campusi*: sama nase nanašajoča se literatura nastaja v okolju knjižnic in univerze, ki skupaj s tako imenovanimi *creative writings* programi predstavljajo tipično ameriško gojišče literature. S tem se ustvarjalnost vse bolj distancira od neposrednega izkustva. V dobrem in v slabem.

Povsem v druge vode nas zanese naslednji esej, razprava o Raymondu Carverju. Še vedno smo v Ameriki, kako bi drugače, a to pot v »koordinatah srhljivo provincialne Amerike«, v območju znamenite opazke o »Ameriki, v kateri ne bi rad živel nihče, a je vendarle dom za veliko večino med nami«. Občutek, da ta proza ne bi mogla nastati nikjer drugje, ne potrebuje učenih argumentov, je premočan. Zanimivejše pa je vprašanje, kako iz drastično banalnih situacij ustvariti literaturo, ki brez

najmanjšega patosa spravlja bralstvo v največjo možno evforijo. Na tem mestu velja pozornost tudi Debeljakovim zanesenjaškimi tonom: nevtralna akademska debata o metafikciji je daleč za njim, zdaj popiva z oboževalci rajnekega Mojstra. »Bolj se je zabava prevešala proti jutru, bolj smo postajali pijani.« Slišati je prav vablivo in vsak bralec Carverja bo že vedel zakaj.

Naj bo Carver še tako prepričljiv s svojimi kalnimi vodami, na resnično odvraten (avto)portret Amerike je treba počakati vse do B. E. Ellisa. Človeškost Carverjevih bednikov ob *Ameriškem psihu* izgubi še zadnje upanje za kakršen koli prodor skozi neizprosno površinsko dogajanje. Da o zapravljeni možnosti za literarno polnovredno obravnavo problema zla niti ne govorimo. Je stil televizijske montaže edini izraz, ki je še možen pod neznoznim pritiskom »urbanega megalopolisa«? Na srečo ne. »Mrgoleča množica nepopolnih in delnih informacij« doživi nenadno razrešitev v poetiki Johna Ashberyja. Njegova »fluidna kartografija« je pri nas opazno vplivala na Tomaža Šalamuna. Prek Atlantika se mešajo različni tokovi in vse teže je razločiti, v katero smer prevladajo. Prav gotovo pa Šalamun ni edini, ki so ga očarali »meandri mnogovrstnih možnosti jezika«.

Če se v prvem delu knjige še nahajamo znotraj čarnega risa ameriškega *genius loci*, pa se nekje na sredini razprava prevesi k avtorjem, zavestnim graditeljem atlantskega mostu. *Bostončanke*, na tem mestu obravnavani roman Henryja Jamesa, nam pri naša spet novo verzijo Amerike, saj je

v njem obravnavana »Nova Anglija kot oblika mentalitete«. Povedati pa je treba, da je omenjeno delo prejkone izjema v opusu avtorja, ki je Stari svet označil za svojo »osebno izbiro in potrebo«. V nasprotju s svetovljanskim Jamesom, eminentnim popotnikom belle epoque, pa si je Paul Bowles prizadeval za radikalni prelom z (lastnim) amerištvom. Romantični eskapizem je na literarni sceni v dvajsetih letih tega stoletja nadomestil luksuzna prevažanja čez Atlantik, Bowlesa pa povzdignil v kultnega avtorja beatniške generacije.

Toliko o Američanih. Če so »eklektične zasnove osebnega doživljanja, skozi katere se precejajo nakopičene plasti raznovrstnih kultur«, ena od rdečih niti celotne knjige, potem si »v slavo hibridnih tradicij« ne moremo zamisliti primernejšega od Salmana Rushdieja. V tem kontekstu je dejstvo, da

je edini neameriški avtor, zgolj zunanja okoliščina.

Atlantski most nas je torej privedel do Babilonskega stolpa. Nič zato. Morda pa je bil prav to njegov namen? In kaj svetovati bralcu, ki (še) ne ve vsega? Razen tega, seveda, da si (vsa?) omenjena dela čim prej prebere? Vsem zainteresiranim za modrosti in večšine onkraj Herkulovih stebrov lahko omenim, da se s podrobnejšo topografijo literarne celine Amerike lahko seznanijo v *Labirintih iz papirja* avtorja Andreja Blatnika. V okviru Debeljakovega dolgoletnega raziskovanja pa lahko priporočim (vsaj) še *Temno nebo Amerike*, ki dopolnjuje sociološki okvir zgoraj povedanega, ter *Postmoderni sfingo*, kjer je podana solidna osnova za razumevanje modernih in postmodernih fenomenov.

Lucija Stepančič

